

Svetovalni delavec v sodobni šoli in vrtcu

Opredelitev storitev šolske svetovalne službe z vidika dijaka na primeru vseživljenjske karijerne orientacije

TATJANA AŽMAN, Šola za ravnatelje
tatjana.azman@guest.arnes.si

● **Povzetek:** V članku je prikazan izračun ur, ki jih mora dijaku na področju vseživljenjske karijerne orientacije v skladu s standardi v Programskih smernicah (2008) omogočiti šolska svetovalna služba v štirih letih gimnazije. Storitve, ki jih mora biti deležen dijak, so prikazane tudi z vidika obremenitev, ki jih ima svetovalni delavec v okviru te naloge. Opisani primer iz prakse razjasni, do katerih svetovalnih storitev v okviru vseživljenjske karijerne orientacije je dijak upravičen in v kolikšni meri. Po drugi strani pa je povsem jasno tudi to, da je svetovalni delavec, ki nalogo opravi v obsegu minimalnih standardov, pri tej nalogi že tako obremenjen, da mu (po veljavnih normativih in standardih) za druge ostane zelo malo časa oz. mora to in/ali druge naloge opraviti v manjšem obsegu, kot je predviden v Programskih smernicah.

Ključne besede: šolska svetovalna služba, svetovanje, vseživljenjska karierna orientacija, normativi in standardi

● **Abstract:** The article focuses on the calculation of time that student advisers have to dedicate to each grammar school student in four years in order to provide for their lifelong career guidance as set in the Programme Guidelines (2008). Further, the services each student is to receive are defined in terms of the adviser's workload within the task in question. The case study described in the article makes it evident which services (related to the lifelong career guidance) the student is entitled to and to what extent. On the other hand it is obvious that the workload of an adviser (according to the norms and standards) who performs the tasks within the minimum standards doesn't allow him or her to perform other tasks to the extent anticipated in the Programme Guidelines.

Key words: student counseling service, counseling, lifelong career guidance, norms and standards

Uvod

Temeljna naloga šolske svetovalne službe je, »da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi ustanovami«. (Programske smernice 2008, str. 5)

V prispevku se ne želimo odmakniti od tega pomembnega izhodišča, četudi se bomo osredinili na vidik dijaka kot uporabnika »storitev« šolske svetovalne službe v srednji šoli.

Najpomembnejši uporabnik storitev šolskih svetovalnih služb je otrok, učenec oz. dijak. Šolske svetovalne službe so bile ustanovljene zaradi pomoči učencem že konec petdesetih let prejšnjega stoletja z namenom zmanjšati osip učencev v osnovnih šolah in prepričana sem, da je učenec oz. dijak še vedno njihovo osnovno poslanstvo, zato bomo storitve šolske svetovalne službe v prispevku opredeljevali z njegovega vidika. Preostali notranji uporabniki svetovalnih storitev so vodstvo šole, učitelji in drugi strokovni in tehnični delavci v šoli. Najpomembnejši sekundarni oz. zunanji uporabniki storitev šolske svetovalne službe so starši, poleg njih pa še posamezniki in ustanove, ki sodelujejo pri svetovalnih storitvah, namenjenih učencu - druge šole (po vertikalni), fakultete, centri za informiranje in poklicno svetovanje, zavod za šolstvo, centri za socialno delo, zdravstveni domovi, ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, javni sklad za razvoj kadrov in štipendije, razni strokovnjaki za vzgojo in izobraževanje idr.

Pod pojmom »storitev« razumemo izvedbo raznolikih svetovalnih, posvetovalnih in koordinatorskih nalog, kot jih opredeljujejo Programske smernice (2008, str. 16). Zavedamo se, da gre za izzivalen preobrat pogleda: od osredinjenosti na šolsko svetovalno službo in njeno delo z dijaki, učitelji, starši in drugimi, k osredinjenosti na dijaka in njegove potrebe po storitvah, ki jih zagotavlja šolska svetovalna služba. Pri tem se naslanjamo na analogijo s predmetnim poukom: od osredinjenosti na učitelja in npr. štetje ur slovenščine,

ki jih mora učitelj tedensko, mesečno oz. letno izvesti v nekem oddelku, in še ur, ki jih porabi za vse druge naloge (pogovorne ure, ekskurzija, krožek ipd.), se osredinimo na čas in dejavnosti (storitve), ki jih od učitelja slovenščine »prejme« dijak. Teh ur ni težko izračunati, saj v šolah ure pouka spremljajo v dnevnikih, druge naloge pa vse pogosteje v preglednicah dejavnosti za doprinos ur. Na podlagi informacij iz učnih načrtov vsak dijak natančno ve, koliko ur bo pri nekem predmetu lahko prisoten, kakšne so vsebine predmeta, metode poučevanja, načini preverjanja in ocenjevanja, njegove obveznosti, kdaj so pogovorne ure itd.

Delo šolske svetovalne službe je v primerjavi z učiteljevim manj natančno opredeljeno, tako glede nalog kot predvidenega časa zanje, zato v praksi prihaja do tega, da so šolski svetovalni delavci preobremenjeni in opozarjajo, da jim zmanjkuje časa (Bezić, 2008). Z osredinjenostjo na dijaka kot uporabnika storitev šolske svetovalne službe želimo nazorno pokazati, kolikšen je realen obseg storitev, ki jih zmore zagotoviti šolska svetovalna služba dijaku (in drugim deležnikom) v okviru veljavnih normativov. Koristno bi bilo, če bi imela dijak in njegova družina jasne informacije, katerih storitev svetovalnih delavcev bo dijak v času šolanja deležen oz. jih lahko pričakuje, pa tudi kdaj, kje, kako in v kolikšni meri mu bodo na voljo.

Kljub dejstvu, da gre za študijo primera, specifičnega za gimnazijo, menim, da bo prispevek zanimiv tudi za svetovalne delavce v vrtcih, osnovnih šolah in dijaških domovih.

V tem prispevku ni prostora za kritični razmislek o tem, katere storitve in v kolikšnem obsegu bi morale šole omogočiti dijaku. Njegov namen je na primeru gimnazije opredeliti storitve vseživljenjske karijerne orientacije z vidika uporabnika v okviru obstoječe zakonodaje in Programskih smernic (2008) ter posledično izračunati ure dela šolskega svetovalnega delavca.

Pomen vseživljenjske karijerne orientacije

Termin vseživljenjska karierna orientacija je novejši dogovor stroke in nadomešča starejša poimenovanja, >

kot so poklicno svetovanje, poklicno usmerjanje, poklicna orientacija, poklicna vzgoja, karierna orientacija (Kohont idr. 2011, str. 18). Devetindvajset držav, vključenih v evropsko mrežo ELPGN,¹ je vseživljenjsko karierno orientacijo opredelilo takole:

»Vseživljenjska karierna orientacija se nanaša na sklop dejavnosti, ki državljanom omogočajo, da znajo v vseh starostnih obdobjih in kadar koli v svojem življenju ugotoviti, kakšne so njihove sposobnosti, kompetence in interesi, da sprejemajo pomembne odločitve na po-

Vsak učenec naj bi usvojil veščine vseživljenjske karierni orientacije do konca obveznega izobraževanja. Takšne so smernice EU.

dročju izobraževanja, usposabljanja in izbire poklica ter se usmerjajo v izobraževanje ter delovna in druga okolja, kjer lahko te sposobnosti in kompetence pridobijo in/ali jih uporabljajo.« (ELGPN 2013, str. 13)

Storitve vseživljenjske karierni orientacije je treba zagotoviti v nizu okolij: pri izobraževanju, usposabljanju, med zaposlitvijo, v skupnosti in v zasebnem življenju. Vseživljenjska karierna orientacija je del ključne kompetence učenje učenja, ene od priporočenih osmih evropskih ključnih kompetenc, ki naj bi jih obvladoval vsak državljan (Evropska komisija in Svet 2006). Svet za izobraževanje je v dveh resolucijah (iz let 2004 in 2008) poudaril, da državljan v vseh življenjskih obdobjih potrebujejo močne storitve orientacije in da naj bi bili opremljeni z znanji in spretnostmi, s katerimi upravljajo svoje učenje in kariere ter aktivno obvladujejo prehode med izobraževanjem/usposabljanjem in delom ter znotraj izobraževanja/usposabljanja in dela. Vsak učenec naj bi usvojil veščine vseživljenjske karierni orientacije do konca obveznega izobraževanja. Takšne so smernice EU. Slovenija je vključila v Belo knjigo 2011 (str. 45) promocijo poklicev oz. karierno orientacijo od vrtca naprej.

Odprta vprašanja glede usposabljanja dijakov za vseživljenjsko karierno orientacijo

Opredelitev storitev za dijake s področja vseživljenjske karierni orientacije ni preprosta. V nadaljevanju bom osvetlila vprašanja: koliko so za vseživljenjsko karierno orientacijo usposobljeni učenci ob koncu osnovne šole, kaj je vseživljenjska karierna orientacija, koliko in kako dijake za vseživljenjsko karierno orientacijo

usposablja srednja šola, katere storitve morata dijaku zagotoviti srednja šola in še posebno svetovalna služba in koliko jima veljavni normativi in standardi omogočajo storitve.

1. Koliko so učenci ob koncu osnovne šole usposobljeni za vseživljenjsko karierno orientacijo?

Učenci se v osnovni šoli ne usposobijo za vseživljenjsko karierno orientacijo v obsegu evropskih smernic, kar sta dokazali z analizo 20 predmetnikov obveznih predmetov v osnovni šoli Niklanović s sod. (2009) in Sentočnik (2012a). To je eden od razlogov, ki pojasnjuje, zakaj je usposabljanje dijakov za vseživljenjsko karierno orientacijo v srednji šoli še toliko bolj pomembno.

2. Kakšno usposabljanje za vseživljenjsko karierno orientacijo naj bi bilo omogočeno dijaku v času srednje šole?

Ena od težav, s katero se soočajo učitelji in svetovalni delavci, je, da na to vprašanje (še) ni enotnega odgovora. Kompetenca vseživljenjska karierna orientacija je bila zasnovana kot ključna kvalifikacija načrtovanje in vodenje kariere leta 2003 v okviru centra za poklicno izobraževanje in zavoda za šolstvo (Ažman idr. 2003), vendar ni bila potrjena na strokovnem svetu za poklicno in strokovno izobraževanje. Izhodišče za opis kompetence je bil model DOTS, ki sta ga razvila Law in Watts (1997 in 2003 v Ažman idr. 2012, str. 16). Temelji na štirih področjih usposobljenosti, in sicer zavedanje sebe, zavedanje možnosti v okolju, odločanje in prehajanje. Isto izhodišče se je uveljavilo za opis kompetence v izobraževanju odraslih (Ažman idr. 2012). Učitelji in svetovalni delavci v šolah se glede vsebin kompetence vseživljenjska karierna orientacija torej lahko naslonijo na že omenjene dokumente, poleg tega pa še na Ključno kompetenco učenje učenja (2006), Programske smernice (2008), priložnik Načrtovanje in vodenje kariere (Ažman idr. 2005) ter na izobraževanja različnih ustanov.

3. Koliko se dijaki v gimnaziji usposobijo za vseživljenjsko karierno orientacijo?

Vseživljenjska karierna orientacija je kroskurikularna kompetenca. Večina usposabljanja dijakov za vseživljenjsko karierno orientacijo bi morala biti izpeljana v okviru pouka predmetov in le manjši del v okviru šolske svetovalne službe. Analiza gimnazijskih predmetnikov, ki so jo naredili učitelji (interno gradivo), in učnih načrtov (Sentočnik 2012b) je pokazala, da imajo

le redki predmeti vključenih nekaj elementov vseživljenjske karijerne orientacije. Slovenščina in tuji jeziki imajo vključenih nekaj vsebin s področja poklicev in izobraževanja, psihologija pa nekaj ur name- ni spoznavanju samega sebe. Pri drugih predmetih so učitelji povezali snov s kakšnim poklicem, še posebno naravoslovni predmeti pa elementov vseživljenjske karijerne orientacije niso vključili. Izkušnje kažejo, da manj je usposabljanja za vseživljenjsko karierno orientacijo pri pouku, večje so pri dijakih potrebe po storitvah informiranja in svetovanja s tega področja.

4. Do katerih storitev vseživljenjske karijerne orientacije je upravičen dijak?

Menim, da je pristop z opredelitvijo nalog šolskega svetovalnega delavca in standardov, ki je nakazan v Programskih smernicah (2008), pravi, vendar se omenjeni standardi nanašajo na naloge svetovalnega delavca in ne na upravičenost dijaka do storitev šolske svetovalne službe. Standarde, ki se nanašajo na delo svetovalnega delavca glede usposabljanja dijakov za vseživljenjsko karierno orientacijo (kaj mora narediti svetovalni delavec), je mogoče z vidika dijaka brati takole:

- Dijak se lahko pogovori s svetovalnim delavcem ob vpisu, dobi informacije in pomoč pri prenosu prijav ter svetovanje v primeru prešolanja.
- Dijak lahko opravi s svetovalnim delavcem vsaj en svetovalni pogovor v primeru težav ob ponavljanju, prehodu, preusmeritvi in prilaganju.
- V oddelku bo vsako šolsko leto deležen vsaj štiri ur učenja učenja.
- Dijak ima dostop do informacij v zvezi s poklicno orientacijo.
- V prvem in drugem letniku dijak izbere vsaj dve uri poklicnega svetovanja med ponujenimi skupinskimi oblikami usposabljanja, v tretjem letniku tri ure in v četrtem štiri ure.

Analiza delovanja svetovalnih služb (Bezić 2008) je pokazala, da je treba pri izvedbi nalog upoštevati poleg števila učencev tudi vsebino in obseg nalog, ki sta se v zadnjem času spremenili zaradi aktualnih družbenih in socialnih razmer. V šolah so se povečale potrebe po razvojnopreventivnem delu, dejavnostih pomoči ter sodelovanja pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji dela šol, vse več je tudi upravno-administrativnega dela (Bezić 2008, str. 62). Povečale pa so se tudi potrebe učencev in dijakov po storitvah vseživljenjske karijerne orientacije.

Svetovalni delavci so opozarjali na to, da nalog ne zmorejo izvajati več kvalitetno in v skladu s smernicami,

V šolah so se povečale potrebe po razvojnopreventivnem delu, dejavnostih pomoči ter sodelovanja pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji dela šol, vse več je tudi upravno-administrativnega dela.

izražali so nemoč nad prevelikim obsegom dela (Bezić 2008, str. 62), kar je moč prikazati z izračunom porabljenih ur za posamezne storitve.

5. Koliko šolskim svetovalnim delavcem normativi in standardi za zaposlovanje in delo omogočajo izvedbo naloge vseživljenjska karierna orientacija?

Nevarnost je, da svetovalni delavec teh standardov ne more doseči, ker ima obilico nalog in, po mojem mnenju, neustrezno začrtane normative. Poglejmo, koliko lahko svetovalni delavec v gimnaziji uresniči standarde na področju vseživljenjske karijerne orientacije, opisane v Programskih smernicah (2008).

Z zakonodajo predpisani normativi in standardi za zaposlovanje in delo šolskih svetovalnih delavcev v srednji šoli so: en šolski svetovalni delavec na 20 oddelkov, za vsak oddelek nad 20 oddelki (po 26 dijakov) se število strokovnih delavcev na delovnem mestu svetovalnega delavca poveča za 0,05 normativnega delavca (Ur. l. RS, 62/2010). Študija primera pa je nastala v času, ko je bil normativ en svetovalni delavec na 30 oddelkov, 1,5 svetovalnega delavca na 31 do 40 oddelkov, dva šolska svetovalna delavca na več kot 40 oddelkov.

Svetovalni delavci naj bi za načrtovanje spremljanje in evalvacijo namenili 10 do 15 odstotkov časa (na mesec 16 do 24 ur), za razvojno-analitične naloge 5 do 10 odstotkov časa (na mesec 8 do 16 ur), za svetovanje dijakom 30 do 40 odstotkov časa (na mesec 48 do 64 ur), za svetovanje učiteljem 20 do 25 odstotkov časa (na mesec 32 do 40 ur) in za svetovanje staršem 15 do 20 odstotkov časa (na mesec 24 do 32 ur), za strokovno izpopolnjevanje 5 do 10 odstotkov časa (na mesec 8 do 16 ur) in za druge naloge 5 do 10 odstotkov časa (na mesec 8 do 16 ur) (Programske smernice 2008, str. 18).

Na primeru gimnazije bom opredelila storitve, ki jih izvaja svetovalni delavec na področju vseživljenjske karijerne orientacije, in sicer po vsebini in porabljenem času z vidika dijakov ter jih soočila z normativi in priporočili iz Programskih smernic (2008).

6. Kašna je usposobljenost svetovalnih delavcev za vseživljenjsko karierno orientacijo?

Delo svetovalne službe opravljajo svetovalni delavci, ki so psihologi, pedagogi, socialni delavci, socialni peda-

gogi in defektologi (ZOFVI, 67. člen). Poleg njih pa po novem tudi specialni rehabilitacijski pedagogi oz. kdor je končal magistrski študijski program druge stopnje psihologija, pedagogika, socialno delo, socialno delo z družino, socialno vključevanje in pravičnost na področju hendikepa, etničnosti in spola, duševno zdravje v skupnosti, socialna pedagogika, specialna in rehabilitacijska pedagogika, supervizija, osebno in organizacijsko svetovanje ali inkluzivna pedagogika (Ur. l. RS, 48/2011, 8. člen). V različnih dodiplomskih študijskih programih je vsebin s področja vseživljenjske karijerne orientacije malo ali nič. Po diplomi oz. bolonjskem magisteriju te vsebine v Sloveniji ni moč študirati ali se specializirati, kot je mogoče v marsikateri drugi državi. Predavanje in seminarje zanje občasno pripravi center za poklicno izobraževanje, zavod za šolstvo, zavod za zaposlovanje, univerze v Ljubljani, Mariboru in Novi Gorici idr. Zavod za zaposlovanje skuša v okvi-

deljene z vidika uporabnika, bi uporabnik razumel, kaj mu šola omogoča, in bi imel bolj realna pričakovanja. Izvajalci bi lažje spremljali kakovost opravljenega dela: ali so bile storitve izvedene in v kakšnem obsegu, zadovoljstvo uporabnika ipd.

Opredelitev storitev vseživljenjske karijerne orientacije z vidika dijaka v programu gimnazija na primeru iz prakse

Na primeru iz leta 2009 bomo ponazorili realizacijo storitev vseživljenjske karijerne orientacije z vidika dijaka. Šola je imela približno 800 dijakov v 24 oddel-

kih (24 razrednikov), njihovih staršev je bilo torej okoli 1600, v šoli je učilo 50 učiteljev, šolo pa sta vodila ravnatelj in pomočnik ravnatelja. V šolski svetovalni službi je bil v skladu z normativi zaposlen en svetovalni delavec.³ Opravljene naloge na področju vseživljenjske karijerne orientacije

V različnih dodiplomskih študijskih programih je vsebin s področja vseživljenjske karijerne orientacije malo ali nič. Po diplomi oz. bolonjskem magisteriju te vsebine v Sloveniji ni moč študirati ali se specializirati, kot je mogoče v marsikateri drugi državi.

ru projekta Nacionalna koordinacijska točka za vseživljenjsko orientacijo oblikovati enoletni program usposabljanja za vseživljenjsko karierno orientacijo.²

7. Kako kakovostne so storitve vseživljenjske karijerne orientacije?

Skrb za kakovost, ki vključuje načrtovanje, izvajanje, spremljavo in evalvacijo storitev, je nuja današnjega časa. Kazalnikov kakovosti za spremljavo vseživljenjske karijerne orientacije še nimamo. Za področje politike vseživljenjske karijerne orientacije jih skuša v Evropski uniji oblikovati mreža ELPGN (2012), v Sloveniji pa je izhodišča oblikoval Niklanović (2012). Analiza zadovoljstva dijakov srednjih šol s svetovalnimi storitvami, ki so jih bili deležni v osnovni šoli, je pokazala, da jih je 39 odstotkov ocenilo storitve kot zelo kakovostne, 31 odstotkov kot srednje kakovostne, 30 odstotkov vprašanih pa je menilo, da svetovanje ni bilo kakovostno (Repanšek 2009, str. 173). Če bi bile storitve opre-

so po urah v letu in na mesec prikazane v spodnji preglednici.⁴

Prvi in drugi stolpec omogočata natančen pregled storitev vseživljenjske karijerne orientacije z vidika dijaka, staršev in učiteljev, ki jih izvaja svetovalni delavec. Drugi trije stolpci pa omogočajo pregled obremenitve svetovalnega delavca za posamezno nalogo vseživljenjske karijerne orientacije po urah v letu in na mesec.

Iz preglednice je razvidno, da je bil dijak v štirih letih šolanja individualno in v skupini upravičen do 32,5 ure storitev s področja vseživljenjske karijerne orientacije in učenja učenja ali 8 ur letno oz. 0,8 ure mesečno. Svetovalni delavec pa je v enem šolskem letu za vse dijake opravil 488 ur ali mesečno 48,8 ure vsebin vseživljenjske karijerne orientacije.

Izračun za starše je bolj zahteven, saj so včasih pri svetovanju dijaku prisotni, včasih pa ne. Če upoštevamo,

² Več o tem na spletni strani http://www.ess.gov.si/o_zrsz/projekti_zavoda/projekt?aid=123.

³ Leta 2010 so se normativi malce spremenili: sedaj se število oddelkov za izračun števila svetovalnih delavcev izračuna tako, da se vsoto vseh dijakov deli s 26. V tem primeru bi imela šola 30,7 oddelka in bi bila ravno na robu možnosti za dodatno polovico svetovalnega delavca. Ker pa je sedaj v oddelkih po 32 dijakov, bi bila vsota 768 dijakov, število oddelkov pa 29,5, kar še vedno pomeni enega svetovalnega delavca v šoli.

⁴ Ure sem zaradi lažjega preračunavanja izračunala za 20 delovnih dni v mesecu. 21. dan bi pomenil 8 ur več, vendar jih nadomesti 10 ur odmora za malico v 20 dneh, ki jih nisem odštela. Letne ure storitev so razdeljene na 10 delovnih mesecev v letu oz. 38 tednov (2 meseca sem odštela zaradi dopusta, praznikov in morebitne bolniške odsotnosti).

| Storitve SD za dijaka v 4 letih | Ure letno | Naloga SD: svetovanje dijakom | Ure letno | Ure na mesec |
|---|-------------|--|--------------------------------------|--------------|
| Ob vpisu pogovor s svetovalnim delavcem in svetovanje | 0,5 | Dvesto dijakov se vsako leto vpisuje v prvi letnik, vsak ima pravico do pogovora in svetovanja (skupaj s starši). | 200-krat najmanj 30 minut je 100 ur. | 10 |
| V prvem letniku v oddelku vsebina iz VKO | 2 | Šest oddelkov prvega letnika mora imeti vsaj po 2 uri VKO. | 12 | 1,2 |
| V drugem letniku v oddelku vsebina iz VKO | 2 | Šest oddelkov drugega letnika po 2 uri | 12 | 1,2 |
| V tretjem letniku v oddelku vsebina iz VKO | 3 | Šest oddelkov tretjega letnika po 3 ure | 18 | 1,8 |
| V četrtem letniku v oddelku vsebina iz VKO | 4 | Šest oddelkov četrtega letnika po 4 ure | 24 | 2,4 |
| Možnost pogovora o študiju | 1 | Dvesto dijakov vsako leto zaključuje četrti letnik (poklicno svetovanje). Tretjina jih želi opraviti osebni pogovor. | 70 | 7 |
| Možnost pomoči pri učenju in prehodih | 1 | Okoli 10 odstotkov dijakov želi pomoč pri prehodih in učenju: to je 80 dijakov, ki so upravičeni vsaj do enega pogovora. Pogovor običajno traja 45 minut, sledi zapis. | 80 | 8 |
| V štirih letih v oddelku učenje učenja | 16 | Učenje učenja, vsak oddelek štiri ure letno | 24 oddelkov krat 4 ure je 96 ur. | 9,6 |
| Dostop do informacij s področja VKO | | Informiranje (zbiranje informacij, obveščanje) | 1 ura na teden/38 ur | 3,8 |
| V četrtem letniku v oddelku spoznavanje študijskih programov (gostje) | 3 | Organizacija in koordinacija predavanj v šoli in obiskov podjetij in ustanov zunaj šole | 1 ura na teden/38 ur | 3,8 |
| SKUPAJ | 32,5 | | 488 | 48,8 |
| Storitev SD za starše v 4 letih | | Naloga SD: svetovanje staršem | Ure letno | Ure na mesec |
| Poslušanje predavanja s področja VKO | 4 | Predavanja za starše o učenju in VKO v vseh 4 letnikih | 8 | 0,8 |
| | | Priprava predavanj | 16 | 1,6 |
| Možnost svetovanja | ? | Svetovanje ob vpisu, prepisu, izpisu itd. | 30 min. na teden/19 ur | 1,9 |
| | 4 | SKUPAJ | 23 | 2,3 |
| Storitev SD za dijake in učitelje v 4 letih | | Naloga SD: svetovanje učiteljem | | |
| Dijak pri predmetu usvaja znanja in veščine VKO | Do 17 | Sodelovanje z razredniki in učitelji pri poklicni vzgoji | 1 ura na oddelek/24 ur | 2,4 |
| Učitelj v aktivu razrednikov načrtuje VKO | 3 | Priprava razrednih ur s temo VKO | 12 | 1,2 |
| Učitelj se informira o VKO | 3 | Obveščanje in koordinacija dela | 12 | 1,2 |
| SKUPAJ | 23 | | 48 | 4,8 |
| | | Naloga SD: spremljanje, evalvacija in razvojnoanalitične naloge na področju VKO (sodelovanje z vodstvom šole) | | |
| | | Načrtovanje, analize, ankete, poročila | 2 uri na teden/76 ur | 7,6 |
| | | Naloga SD: izobraževanje in usposabljanje SD za VKO | | |
| | | Trije obiski predavanj, študij literature | 40 | 4 |
| | | SKUPAJ | 695 | 69,5 |

Opomba: VKO - vseživljenjska karierna orientacija; SD - svetovalni delavec

Preglednica 1: Storitve vseživljenjske karierni orientacije z vidika dijaka in čas zanje, naloge svetovalnega delavca, delovne ure v enem šolskem letu in povprečno na mesec

da spremljajo dijaka pri vpisu, potem so bili v štirih letih šolanja vključno z udeležbo na predavanjih deležni 4,5 ure storitev vseživljenjske karijerne orientacije ali uro letno, svetovalni delavec pa je tej nalogi namenil 23 ur letno.

Nedavna raziskava zavoda za zaposlovanje pa je pokazala, da v praksi svetovalni delavci v povprečju karierni orientaciji namenijo le 10 do 30 odstotkov svojega časa, kar pomeni, da nalogo vseživljenjske karijerne orientacije opravijo pod standardi zahtev Programskih smernic.

Še težje je primerjati storitve z vidika dijaka vseživljenjsko karierno orientacijo pri pouku, ker je iz učnih načrtov predmetov izredno težko izluščiti vsebine vseživljenjske karijerne orientacije. Izkušnja avtorice je pokazala, da so dijaki načrtno usvajali kompetenco vseživljenjske karijerne orientacije pri angleškem jeziku (5 ur v drugem letniku: poklici, študij, spoznavanje sebe), pri psihologiji (3 ure v tretjem letniku: spoznavanje sebe) in imeli predstavitev študija in poklicev pri kemiji ter matematiki (po 1 uro). Poleg tega je nekaj razrednikov v drugem letniku povabilo starše, da so predstavili svoj poklic. Temu so različni oddelki namenili od 3 do 7 ur v letu. Dijaki so bili od učiteljev in staršev v tem primeru deležni okoli 17 ur vseživljenjske karijerne orientacije v štirih letih oz. 4 ure letno, svetovalni delavec pa je porabil za pomoč in koordinacijo učiteljem 12 ur letno.

Seštevek ur storitev vseživljenjske karijerne orientacije pokaže, da svetovalni delavec mesečno porabi 43 odstotkov (69,5 ure) oz. skoraj polovico delovnega časa za naloge vseživljenjske karijerne orientacije. Če ure izvedenih aktivnosti primerjamo s priporočili iz Smernic (2008), je videti, da samo ta naloga pri svetovanju dijaku že doseže spodnjo mejo ur na leto, in sicer 48,8 od predvidenih od 48 do 64 ur za vse naloge skupaj, če svetovalni delavec opravi nalogo v okviru minimalnih standardov. Nedavna raziskava zavoda za zaposlovanje (2013, str. 3) pa je pokazala, da v praksi svetovalni delavci v povprečju tej nalogi namenijo le 10 do 30 odstotkov svojega časa, kar pomeni, da nalogo vseživljenjske karijerne orientacije opravijo pod standardi zahtev Programskih smernic (2008).

V opisanem primeru porabi svetovalni delavec za sodelovanje s starši 2,3 ure od priporočenih 24 do 32 ur na mesec, za sodelovanje z učitelji 4,8 ure od 32 do 40 ur, za razvoj, načrtovanje, spremljanje in evalvacijo vseživljenjske karijerne orientacije 7,6 ure od predvidenih 24 do 40, za lastno izobraževanje pa 4 ure od predvidenih 8 do 16.

Izračun vseh ur mesečno, ki jih svetovalni delavec nameni vseživljenjski karierni orientaciji, pokaže, da ostane svetovalnemu delavcu na mesec 90,5 ure za druge naloge. Ker veliko svetovalnih delavcev pove, da niso kos vsem nalogam, ki naj bi jih opravili, sem naredila še pregled za druga področja dela svetovalne službe, ponovno z vidika storitev, namenjenih dijaku, in obsega dela, ki ga mora opraviti svetovalni delavec, da zagotovi te storitve. Pri opredelitvi storitev za dijaka sem izhajala iz Programskih smernic (2008) in izkušnje.

- Vsak dijak z odločbo o usmeritvi ima pravico do pogovora ob oblikovanju individualiziranega programa, svetovanje med šolskim letom in evalvacijo ob koncu šolskega leta (obremenitev svetovalnega delavca: 21 odločb o usmeritvi je v zakonodaji ovrednoteno kot 2 uri dela dnevno ali 40 ur mesečno).
- Vsak dijak s pedagoško pogodbo zaradi bolezni in drugih vzrokov ima podobne pravice (obremenitev svetovalnega delavca: 15 odločb pomeni najmanj 45 ur dela letno oz. 4,5 ure na mesec).
- Okoli 130 dijakov s statusom ima pravico do informacij, osebnega pogovora, izdaje dokumenta in možnost dodatnih pojasnil (obremenitev svetovalnega delavca: 30 minut na dijaka letno pomeni 65 ur letno ali 6,5 ure na mesec).
- Nadarjeni dijaki imajo pravico do testiranja, informiranja, svetovanja ipd. (obremenitev svetovalnega delavca: 400 dijakov po 5 minut letno pomeni 30 ur letno ali 3 ure na mesec).
- Pet odstotkov dijakov je potrebovalo svetovalno pomoč zaradi družinskih in drugih težav (obremenitev svetovalnega delavca: 40 dijakov v povprečju po 2 uri letno je 80 ur ali 8 ur mesečno).
- Dijaki so imeli vsako leto eno razredno uro izvedeno z različnimi svetovalnimi vsebinami (obremenitev svetovalnega delavca: 1 ura na oddelek na leto oz. 24 ur v letu ali 2,4 ure na mesec; priprava na izvedbo razrednih ur znese 12 ur ali 1,2 ure na mesec).
- Dijaki prostovoljci so imeli možnost organiziranega prostovoljnega dela v različnih zavodih (obremenitev svetovalnega delavca: organiziranje dela prostovoljcev - 20 dijakov pomeni okoli 40 ur neposrednega svetovanja in vsaj 20 ur dogovarjanja z ustanovami, kar pomeni 60 ur letno ali 6 ur mesečno).
- Dijaki so se v prvem letniku udeležili spoznavnega tabora, ki je trajal dva dneva (obremenitev svetovalnega delavca: trije spoznavni tabori, ki jih je svetovalna delavka organizirala in vodila - delavnice z dijaki trikrat 16 ur in organizacija taborov 16 ur pomeni letno 64 ur, mesečno pa 6,4 ure).

Mesečni seštevek ur za druge naloge, povezane neposredno z dijaki, je 56,4 ure. Do polne mesečne obveznosti svetovalnega delavca je torej ostalo še 34,1 ure, ki so namenjene staršem, učiteljem, vodstvu šole, razvojnoanalitičnim nalogam, načrtovanju, spremljanju in evalvaciji ter strokovnemu izpopolnjevanju.

Potrebni viri za izvajanje naloge vseživljenjske karijerne orientacije so bili usposobljenost svetovalne delavke za večšine vseživljenjske karijerne orientacije, oddelčne ure za vseživljenjsko karierno orientacijo, vključene v urnik (razredne ure), učenje veščin vseživljenjske karijerne orientacije v času pouka (timsko poučevanje z učitelji tujih jezikov), dostop do računalniške učilnice z internetom, oglasna deska, gradivo in zloženke fakultet, opremljena knjižnica, priročnik z opisom delavnic (Ažman idr. 2005).

Sklep

Opisani primer storitev šolske svetovalne službe na področju vseživljenjske karijerne orientacije v gimnaziji z vidika dijaka in drugih uporabnikov je vzorec, ki bi mu kazalo slediti. Če bi z vidika uporabnikov (predvsem dijakov) standardizirano opredelili vse storitve svetovalne službe, bi jih bilo moč pregledno predstaviti dijakom in staršem (tudi učiteljem in vodstvu šole). Dijaki, starši in drugi bi natančno vedeli, katere storitve so jim v šoli na voljo in v kakšnem obsegu. Transparentnost in dostopnost storitev za uporabnike bi bila večja, koristila pa bi tudi izvajalcem, snovalcem in financerju vzgojno-izobraževalnega sistema, ki storitve šolske svetovalne službe omogočajo z ustreznimi normativi ter s kadrovskimi in materialnimi viri. Časovna in vsebinska opredelitev storitev bi omogočila ponoven strokovni razmislek o tem, ali sta obseg in vsebina storitev vseživljenjske karijerne orientacije ustrezna, ali so

storitve dovolj kakovostne in koliko so uporabniki zadovoljni z njimi.

Če bi bile obremenitve svetovalnih delavcev, učiteljev in drugih, ki izvajajo te storitve, opredeljene konkretno, bi se lažje pogovarjali o tem, kateri profil izobrazbe svetovalnih delavcev je najbolje usposobljen za izvajanje posameznih storitev, saj je v praksi vedno bolj pereče dejstvo, da so naloge raznolike in zahtevne ter

Če bi bile obremenitve svetovalnih delavcev, učiteljev in drugih, ki izvajajo te storitve, opredeljene konkretno, bi se lažje pogovarjali o tem, kateri profil izobrazbe svetovalnih delavcev je najbolje usposobljen za izvajanje posameznih storitev.

da jih kakovostno lahko opravijo le različni, za posamezno nalogo specializirani strokovnjaki.⁵ Predvidevam, da bi se tako vzpostavil in okreplil timski pristop med različnimi strokovnjaki znotraj in zunaj šole (kar je bilo mišljeno že v prvotni zasnovi svetovalnih služb znotraj šol) (Bezić 1999, str. 97), s tem pa bi se izboljšala tudi kakovost storitev. Jasno bi bilo torej, kdo bo izvajal katero od storitev, v kakšnem obsegu, kako, kdaj in s kom. Kakovost storitev pa bi lahko spremljali s pomočjo kazalnikov kakovosti.

Glede usposabljanja učencev za vseživljenjsko karierno orientacijo ostaja odprtih kar nekaj vprašanj, ki smo jih že nakazali (enotna opredelitev kompetence vseživljenjska karierna orientacija, bolj natančna opredelitev nalog šolskih svetovalnih delavcev, umestitev kompetence vseživljenjska karierna orientacija v predmetnike osnovnih in srednjih šol, normativi in standardi za izvajanje dejavnosti vseživljenjske karijerne orientacije, usposabljanje svetovalnih delavcev in učiteljev za vseživljenjsko karierno orientacijo, skrb za kakovost storitev). O njih bi kazalo čim prej spregovoriti in jih reševati v prid naših učencev in dijakov.

5 V praksi se svetovalni delavec samo v okviru individualiziranih programov za otroke s posebnimi potrebami sooči z dejstvi, da bi moral biti usposobljen za prepoznavanje, pomoč in spremljanje težav, ki jih dijakom pri učenju in šolanju prinašajo slepota, mišična distrofija, posledice poškodb glave, epilepsija, avtizem, gluhost ali naglušnost, kronične bolezni, disleksija, depresija, motnje hranjenja itd. Poleg tega bi moral obvladovati večšine vseživljenjske karijerne orientacije, obvladovati postopke in programe vpisa v srednje, višje in visoke šole, biti usposobljen za učenje učenja, raziskovalno in projektno delo, vodenje delavnic za razvijanje socialnih veščin, svetovanje družinam ob ločitvi, smrti v družini, usposabljanja učiteljev itd. O potrebi po specializaciji svetovalnega dela piše že Resman (1999, str. 8).

Viri

1. Ažman, T., Frančeskin, V., Majkus, D., Niklanović, S., Polak, M., Rupar, B. (2003). Koncept vključevanja ključne kvalifikacije načrtovanje in vodenje kariere v izobraževalne programe srednjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana: CPI in ZRSŠ. <http://www.cpi.si/strokovna-podrocja.aspx>.
2. Ažman, T., Beltram, M., Butkovec Gačnik, Z., Frančeskin, V., Petrovič, A., Rostohar, G., Rupar, B. (2005). Načrtovanje in vodenje kariere: priručnik za poklicno orientacijo v srednjih šolah. Ljubljana: ZRSŠ.
3. Ažman, T., Jenko, G., Pavlič, U., Sulič, T., Vilič Klenovšek, T. (2012). Ugotavljanje, vrednotenje in razvijanje kompetence načrtovanje kariere. Ljubljana: ACS. http://arhiv.acs.si/prirocniki/Ugotavljanje_vrednotenje_in_razvijanje_kompetence_nacrtovanje_kariere.pdf.
4. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011). http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf.
5. Bezič, T. (1999). Zaposlovanje šolskih svetovalnih delavcev v Sloveniji - od začetkov do današnjih dni. V: Resman, M., Bečaj, J., Bezič, T., Čačinovič-Vogrinič, G., Musek, J. Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: ZRSŠ, str. 95-109.
6. Bezič, T. (2008). Razvoj in spremljanje delovanja mreže svetovalnih služb. *Sodobna pedagogika*, 2, str. 60-80.
7. Council of the European Union. (2004). Strengthening Policies, Systems and Practice on Guidance Throughout Life. 9286/04, EDUC 109 SOC 234. http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/resolution2004_en.pdf.
8. Council of the European Union. (2008). Better Integrating Lifelong Guidance Into Lifelong Learning Strategies. 15030/08, EDUC 257 SOC 653. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/educ/104236.pdf.
9. European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN). (2012). Lifelong Guidance
10. Policy Development: A European Resource Kit. Finska: Saarijarven Offset Oy.
11. Evropski parlament in Svet. (2006). Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje - evropski okvir. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_sl.pdf.
12. Kohont, A. idr. (2011). Terminološki slovarček: karijerne orientacije 2011. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. http://www.ess.gov.si/_files/3594/terminoloski_slovar.pdf.
13. Kurikularna komisija za svetovalno delo. (2008). Programske smernice. Program srednješolskega izobraževanja. Svetovalna služba v gimnazijah, nižjih in srednjih poklicnih šolah ter strokovnih šolah in v dijaških domovih. Ljubljana: ZRSŠ. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Programske_smernice_SS.pdf.
14. Kurikularna komisija za svetovalno delo in oddelčno skupnost. (1999). »Programske smernice« svetovalne službe v osnovni šoli. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Programske_smernice_za_svetovalno_sluzbo_v_osnovni_soli.pdf.
15. Niklanović, S. (2012). Analiza sistemov zagotavljanja kakovosti storitev na področju vseživljenjske karijerne orientacije. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. http://www.ess.gov.si/_files/4253/ANALIZA_ZAGOTAVLJANJA_KAKOVOSTI_oblikovana.pdf.
16. Niklanović, S., Čuček, V., Snoj, T., Nikčević, M., Drnovšek, V., Hojnik, E., Čosić, N. (2009). Strokovne podlage za izgradnjo sistemskega pristopa k vseživljenjski karierni orientaciji v okviru operativnega programa razvoja človeških virov (Vseživljenjska karierna orientacija 2009). Pregled poklicne vzgoje v predmetnikih devetletke.
17. Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole. Ur. l. RS, št. 57/2007. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200757&stevilka=3038>.
18. Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva. Ur. l. RS, št. 62/2010. <http://www.uradni-list.si/1/content?id=99390>.
19. Repanšek, Z. (2009). Analiza dejavnikov, ki vplivajo na izbiro srednje šole, in analiza ocene kakovosti šolske svetovalne službe. *Sodobna pedagogika*, 3, str. 160-180.
20. Resman, M., Bečaj, J., Bezič, T., Čačinovič-Vogrinič, G., Musek, J. (1999). Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: ZRSŠ.
21. Sentočnik, S. (2012a). Analiza učnih načrtov obveznih predmetov osnovne šole z vidika vseživljenjske karijerne orientacije s priporočili. http://www.ess.gov.si/_files/3931/analiza_osnovna_sola.pdf.
22. Sentočnik, S. (2012 b). Analiza učnih načrtov obveznih predmetov v gimnaziji z vidika vseživljenjske karijerne orientacije s priporočili. http://www.ess.gov.si/_files/3932/analiza_gimnazije.pdf.
23. Zakon o financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI), Ur. l. RS, št. 16/2007. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200716&stevilka=718>.
24. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2013). Analiza vprašalnika o interesu ciljnih skupin za vključitev v študijski program karijerne orientacije. http://www.ess.gov.si/_files/4714/Analiza_vprasalnika.pdf.